

РАҚАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯНИНГ ТАЪЛИМДА ЯНГИ ДИДАКТИК УСУЛИ.

Суерова Нурсулв Хусановна

ассистент ўқитувчи,

Суерова.@mail.ru

Key words: communication, audiovisual, didactics, engineering, education.

Дидактик муҳандислик икки томонлама хусусиятга эга: у ўқув фаолиятининг ҳам маҳсулоти, ҳам жараёнидир. Бу дидактик таҳлил ва ишлаб чиқиш маҳсули, шунингдек, лойиҳалаштирилган ўқув маҳсулотини ўқув муҳитига жорий этиш жараёнидир.

2013-йилда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарори билан узлуксиз таълим тизимининг чет тиллар бўйича давлат таълим стандарти тасдиқланди. Қарор билан таълим муассасалари битирувчилари бажариши шарт бўлган тайёргарлик даражасига қўйиладиган асосий талаблар тасдиқланди. Таълим муассасаларининг битирувчилари мавжуд маълумотларни тизимлаштириш ва таҳлил қилишда қўлланиладиган аналитик фикрлаш, интернетда таклиф қилинадиган иловалар ва дастурлар оқимидаги муайян муаммоларни ҳал қилиш учун тўғри воситаларни танлаш қобилияти каби таълимнинг замонавий жиҳатлари билан ажралиб туриши керак. Кўплаб алоқа технологиялари инглиз тилидаги версияда таклиф етилади ва шунинг учун улардан ўқув жараёнида моҳирона фойдаланиш учун инглиз тилини билиш талаб етилади. Шундай қилиб, чет тилини билиш мактаб битирувчиларининг кейинги касбий фаолиятининг муҳим асосларидан бири бўлиб, ўқитувчи олдига кўплаб анъанавий ўқитишусулларини замонавий рақамли воситалар билан уйғунлаштириш нуқтаи назаридан қайта кўриб чиқиш вазифасини қўяди. Таъкидлаш жоизки, рақамли технологияларнинг замонавий ўқув жараёнига интеграциялашуви давлатимиз томонидан бу борадаги қатор ташаббуслар билан қўллаб-қувватланмоқда.

Демак, ўқув фаолияти сифатида дидактик инженерияни ўқув маҳсулотларини таҳлил қилиш, ишлаб чиқиш ва лойиҳалаш ҳамда улардан

кутилаётган та'лим натижаларини олиш учун ўқув жараёнида фойдаланиш бўйича босқичлар кетма-кетлиги сифатида та'рифлаш мумкин.

Онлайн таълим хизматлари бозори барқарор ўсиб бормоқда. Масалан, Эл-Пасодаги Техас университетининг (АҚШ) ўқитувчилар малакасини ошириш факултетида асосий ўқув курсларининг қарийб 50 фоизи онлайн тарзда ўтказилади. [2]

Онлайн хизматларни кенгайтириш учун этакчи университетлар онлайн хизматларни ишлаб чиқиш ва етказиб беришни қўллаб-қувватлаш учун махсус дастурларни бошлаш учун оммавий очик онлайн курслар - МООСс (МООС = массиве опен онлайн курслар, масалан, Соурсера, Удаситй, эдХ) консорсиумларини яратмоқда. курслар, шунингдек, онлайн таълим тизимлари учун янги воситаларни ишлаб чиқиш.

Университетларнинг кўплаб фанлари, жумладан, ўқитувчилар малакасини ошириш курсларининг онлайн форматга ўтиши билан бир қаторда мактаб ўқитувчиларининг ўз малакасини оширишни ҳам қайта кўриб чиқиш зарурати пайдо бўлди.

Анъанавий ўқитувчиларни тайёрлаш ўрнига, асосий эътибор ўқитувчилар учун тренингнинг янги турига - рақамли асрда билимга талаб юқори бўлган ва самарали онлайн таълимни лойиҳалаш қобилятига эга ўқитувчиларга қаратилмоқда.

Бундан ташқари, рақамли асрда ўқитувчи шунчаки онлайн репетитор эмас, у маълум маънода ахборот ресурслари таҳлилчиси ва менежери, интерактив мултимедиа воситаларидан фойдаланган ҳолда курслар, модуллар, дарс қисмларини ишлаб чиқувчиси ва конструкторига айланади.

Рақамли асрда ўқитувчининг ролида юзага келадиган ўзгаришлар билан муҳим савол туғилади: рақамли асрда қандай ўқитувчилар керак?

Миллий Таълим Технологиялари Стандартларига (НЕТС) кўра, рақамли асрда ўрганишни рағбатлантириш қуйидаги стандартларга жавоб бериши керак:

(1) талабаларнинг ўрганиши ва ижодкорлигини осонлаштириш ва илҳомлантириш;

(2) рақамли ёшни ўрганиш усуллари ва баҳолаш тизимларини лойиҳалаш ва ривожлантириш;

(3) рақамли асрнинг иши ва ўқишини тақлид қилиш;

(4) рақамли фуқаролик ва масъулиятни рағбатлантириш ва моделлаштириш;

(5) сизнинг профессионал ўсишингиз ва этакчилигингизни кузатиб бориш.

Шунга ўхшаш стандартлар тўплами ЮНЕСКО томонидан нашр этилган.

Шу билан бирга, ўқитувчилар учун "рақамли ёшни ўқитиш усуллари ва баҳолаш тизимларини лойиҳалаш ва ишлаб чиқиш" учун Америка ИСТЕ стандарти ўқитувчидан ўз ролини кенгайтиришни талаб қилади дизайн муҳандиси - самарали ўқув муҳитини лойиҳалаш ва қуришни биладиган ва қура оладиган.

Анъанавий таълимда юқорида қайд этилган учта рол (ўқитувчи, дидактик, муҳандис) алоҳида ҳолда мавжуд.

Интеграция рақамли асрда ўқитувчининг асосий ролини қайта кўриб чиқишни назарда тутди: анъанавий ўқитиш фан ютуқлари асосида ўқитишни муҳандислик ёъналишига айлантирилмоқда.

Ушбу трансформация ўқитувчилардан таълим мақсадлари, рақамли контент ва баҳолашни самарали ишлаб чиқиш, мақсадлар, мазмун ва баҳолаш ўртасида алоқа ўрнатиш учун таълим назарияси ва ўрганиш фанларини тушунишни талаб қилади.

Бироқ, амалиётсиз назария кўр эканлиги маълум. Дидактикага назарияни амалда қўллайдиган ўқитувчи керак. Ва бу эрда биз ўқитувчининг касбий маҳоратида, унинг шахсий фазилатларида, ўқитиш маданияти ва услубида, ижодкорлик ва истеъдодда, ўқитувчилик фалсафасида ва ҳоказоларда муҳим рол ўйнайдиган "санъат" сегментини четлаб ўтмаймиз.

Шунингдек, диалектика-дидактика асосчилари Гюго, Рами, Ратке, Коменский дидактикани биринчи навбатда ўқитиш сан'ати сифатида қабул қилганликлари ҳақидаги муҳим тарихий ҳақиқатга ҳам кўз юма олмаймиз.

Дарҳақиқат, баъзи олимлар дидактикани ўрганиш назарияси, бошқалари эса ўқитиш санъати деб тушунишади. Эҳтимол, иккала гуруҳ ҳам ўзига хос тарзда

ҳақдир. Шу билан бирга, дидактика педагогиканинг бир қисми сифатида нафақат фан, балки та'лим ва тарбия сан'атидир[3].

Кўриниб турибдики, дидактиканинг бу икки варианты (дидактика-фан ва дидактика-санъат) алоҳида бўлиши мумкин эмас. Ўртача савол туғилади: уларни нима боғлайди? Дидактиканинг бир версиясидан бошқасига ўтиш механизми қандай?

Эҳтимол, бу боғланиш ўқитувчига дидактика-фанни ўқув амалиётида самарали қўллаш имконини бериши керак. Бу, биринчи навбатда, самарали ўқитиш қобилиятидир.

Бунинг учун ўқитувчи ўқув жараёни ва вазиятларни ҳар томонлама ва мазмунли таҳлил қила олиши, турли дидактик маҳсулотларни (масалан, ўқув мақсадлари, мазмуни ва фаолияти, баҳолаш тизими ва бошқалар) танлаб, лойиҳалаштира олиши керак.

бошқача айтганда, дидактика фан ва сан'ат бўлишидан ташқари, дизайн фаолияти сифатида ҳам кўриб чиқиши керак.

Шунинг учун биз дидактикани фан, муҳандислик ва ўқитиш санъати сифатида белгилашни таклиф қиламиз. Ушбу қайта кўриб чиқиш рақамли асрда анъанавий дидактиканинг ўрганишни лойиҳалашдаги ролини қайта белгилаш нуқтаи назаридан муҳимдир. Электрон та'лимнинг янги дидактикаси электрон дидактика деб аталади [4].

Электрон дидактика доирасида биз АКТдан фойдаланишнинг қуйидаги даражаларини кўриб чиқамиз: паст, ўрта ва юқори. АКТ нинг паст даражаси та'лим жараёнида калкуляторлар (жумладан, график калкуляторлар) ёки асосий дастурлар (Word, Power Point, Excel) каби индивидуал технология воситаларидан стихияли фойдаланиш билан тавсифланади.

Ўрта даража рақамли технологиялар ва мултимедиа воситаларидан кенг фойдаланиш билан ўқитишни ўз ичига олади. Юқори даража электрон таълим жараёнини қўллаб-қувватлаш учун таълимни бошқариш тизимларидан фойдаланишни ўз ичига олади. Таълим формати анъанавий (f2f - юзма-юз), гибрид (ёки аралаш) ва масофавий (онлайн) ўқитишга бўлинади. Агар анъанавий

дидактика зонаси ўқитиш ва ўқитишда технологик воситалардан, асосан ф2ф форматида фойдаланишнинг паст даражаси бўлса, электрон дидактика зонаси ўқитиш ва ўқитишнинг анъанавий чегараларидан ташқарида рақамли воситалардан фойдаланган ҳолда виртуал маконга ёналтирилади. мултимедиа воситалари ва масофавий таълим тизимлари.

Адабиётлар:

1. М. А Чошанов. Е-дидактика: новый взгляд на теорию обучения в эпоху цифровых технологий. Техасский университет. Эль Пасо. Электронный ресурс:<https://cyberleninka.ru/article/n/e-didaktika-novyuy-vzglyad-na-teoriyu-obucheniya>.

2. Переосмысление педагогики в цифровую эпоху. <https://openu.kz/storage/lessons/663/pereosmyslenie-pedagogiki-v-cifrovuyu-epohu>.

3. Е. Т. Кененбаев. Влияние компьютерных технологий на изменение средств коммуникации. Таълимда замонавий ахборот технологияларидан фойдаланишнинг инновацион усуллари” мавзусидаги Республика илмий-амалий конференцияси материаллари тўплами, - Чирчик: Ўзбекистон, 2020 г. –стр 35-38

Иқтибослар/Сноки/References

4. Юсупов К.А. Qaraqalpaq ádebiyatın oqıtıw metodikası. Sabaqlıq. – Tashkent: Sano- standart, 2018. – 21 б.т. – 336 б. 2.

5. Юсупов К.А. Академиялық лицейлерде қарақалпақ әдебиятын оқытуў методикасы. Монография. – Нөкис: Qaraqalpaqstan, 2019. – 7 б.т. – 112 б. 3.

6. Юсупов К.А. Академик лицейларда қарақалпақ адабиётини ўқитиш методикаси (педагогика фанлари доктори (DSc) диссертацияси автореферати). – Нөкис: Miraziz Nukus, 2021. – 66 бет.

7. Абилова З.Ж “Рақамли дидактика ва маданият: замонавий тенденциялар, ёндашувлар, ечимлар” Республика илмий-амалий анжумани Тошкент 2024-йил 17-апрел. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10982706>